

İlklər

XIX yüzüilliy Azərbaycan tarixində milli özünüdərkini formalaşdırmaq, mütərəqqi düşüncəli ziyalıların yetişdiyi, sözün əsl mənasında maarifçiliyin intibah dövrü kimi xarakterizə etsək, heç də yanılmırıq. Əgər həmin vaxt maarifçilik ənənələrinin təməli qoyulmasaydı, milli məfkurəmizin keşiyində duran işıqlı insanlar meydana çıxmasaydı, bəlkə də istiqbal mübarizəsinin önündə gedəcək vətənpərvər şəxsiyyətlərimiz yetişməyəcək, heç XX əsrin ilk onilliklərində müstəqilliyimizi belə elan edə bilməyəcəkdik...

Çünki bu gün 106 illik tarixi ilə öyündüyümüz demokratik respublikamızın təməl dirəkləri, məhkəmələri məhz həmin dövrdə yetişən ziyalı, tərəqqipərvər Azərbaycan balaları olub...

İki əsr əvvəl Abbasqulu Ağa Bakıxanov, Mirzə Şafi Vəzih, Mirzə Fətəli Axundov, Həsən bəy Zərdabi və daha neçə-neçə milli düşüncəli ziyalıların sadıqları maarifçilik toxumları heç şübhəsiz Qori Seminariyasından kök ataraq bütün Azərbaycana rishənlənib...

Qoridə alovlanan maarif məşəli

ADA Universiteti 145 il əvvəl təməli qoyulan təhsil ocağına əbədi həyat verir

"Müstəqil Azərbaycan şöbəsi açılısın"

1876-cı ildə Qori Müəllimlər Seminariyası (Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyası) açılarda orada rus, gürcü və erməni şöbəsi fəaliyyət göstərirdi, Azərbaycan şöbəsi isə yox idi. Həmin dövrdə Azərbaycan ərazisində qəza məktəblərinin, kənd ibtidai məktəblərinin fəaliyyət göstərməsinə və müəllim kadrlarının çatışmazlığına baxmayaraq çar rejimi milli ziyalıların bunu aradan qaldırmaq üçün ayrıca bir seminariyanın açılması istəyini qəbul etmədi. Bununla bağlı dəfələrlə edilən müraciətlər, yazılan məktublar cavabsız qoyur, bir sözlə, seminariyanı azərbaycanlıların yaşadığı şəhərdə açmaq fikrini rədd edirdi.

Yalnız üç ildən sonra, 1879-cu ildə görkəmli dramaturq, həmin dövrdə çar Rusiyasının Tiflisdəki çarşininin dəftərxanasında tərçüməçi işləyən Mirzə Fətəli Axundovun, Zaqafqaziya müftisi olmuş Mirzə Hüseyn Əfəndi Qayıbzadənin və Şeyxülislam Əbdüssəlam Axundzadənin böyük səyləri nəticəsində Qori Seminariyasının nəzdində Azərbaycan şöbəsi yaradıldı. Araşdırmaçılar yazırlar ki, M.F.Axundov həmin vaxt Qafqaz çarşini, böyük knyaz Mixail Nikolayeviç Romanovu yola götürmək üçün çox çalışıb: "Cənab çarşin, biz rusların, xristianların vəzifədə olmalarından narahət deyilik. Demirik ki, savadsız müsəlmana vəzifə verilsin. Ancaq heç olmasa, beş ildən birində bir vəzifəli şəxs, ya da karguzar işçi bizim xalqın nümayəndəsi olsa, pis olmaz. Kənddən gələn rəisəyot qalır gözünü döy-döy, dediyini başa düşmürlər".

Axundov daha sonra çarşinə Peterburq Universitetinin professoru Mirzə Cəfər Topçubaşov, maarif xadimi Həsən bəy Zərdabi və Peterburq Universitetinin fəxri doktoru Mirzə Kazım bəy haqqında xüsusi məlumat verərək bildirir ki, bu böyük zət təkcə Rusiya Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü deyil, həm də Londonda Böyük Britaniya və İrlandiya Kral Cəmiyyətinin, Kopenhagendə Şimali Antikvarilər Kral Cəmiyyətinin üzvü seçilmişdir. Azərbaycanlı oğullar Fransada, Almaniyada, Vyana, Rusiyada ali təhsil alırlar. Ancaq hamı bunu edə bilmir. Həmin vaxta qədər müsəlmanların haqqında geridə qalmış kimi rəydə olan Qafqaz çarşini bir xeyli düşündükdən sonra deyir:

"Siz ayrıca seminariya istəyirsiniz. Layihədə də göstərirsiniz ki, məktəb ya Tiflisdə, ya da azərbaycanlıların yaşadığı bir xristian şəhərində açılısın. Burası bir az çətinlik tələb edir. Bunun üçün yaşayış yeri, təhsil üçün bina, müxtəlif ləvazimatlar lazımdır. Bilirsiniz ki, indi ölkə müharibə içindədir, xərc məsələsi də bir yandan. Zənnimcə, məktəbin gürcü və ermənilər kimi həlləlik Qori şəhərində açılmasına etiraz etməsəniz".

Bununla da məsələ həll olunur. Çarşin vərəqi əlinə götürüb yazdığı bir bərkənd oxumağa başlayır: "Ölkənin azərbaycanlı əhalisi üçün Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyası yanında təcrübə məqsədilə üç il müddətinə müstəqil Azərbaycan şöbəsi açılısın. Təcrübə yaxşı nəticə verərsə, üç ildən sonra həmin şöbəni azərbaycanlılar üçün müstəqil seminariyaya çevirib, Qoridən Azərbaycanın mərkəzinə köçürülsün".

Seminariyanın ilk qaranquşları

Beləliklə, azərbaycanlı maarifçilərin çoxdankı arzu və istəyi yerinə yetir... 145 il öncə 1879-cu il sentyabrın 23-də Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsi açılır...

Amma bu dəfə də şöbəyə müraciət edənlərin azlığı problem kimi qarşıya çıxır. Əgər lazım olan qədər uşaq yığılmasa, onun bağlanması təhlükəsi yaranır. Buna görə də şöbənin ilk inspektoru Şamaxıda anadan olan milliyətçisi rus Aleksey Osipoviç Çernyayevski (hazırda Qobustan şəhəri I sayılı orta məktəbi bu görkəmli ziyalının adını daşıyır) ölkəni diyar-diyar gəzərək seminariyada oxumaq üçün tələbələr toplamağa başlayır. Azərbaycana ürkədən bağlı olan, xalqımızın maariflənməsi üçün öləndən gələndən hər şeyi edən Çernyayevski Naxçıvanda, İrəvanda, Gəncədə, Şuşada, Şokidə, Şamaxıda, Bakıda, Qubada olur, yerlərdə camaatı razı salmağa çalışır ki, öz uşaqlarını seminariyada oxutmağa razı olsunlar...

Azərbaycanda doğulub onu doğma vətəni sayan, xalqımızın adət-ənənəsini, məişətini, dil və ədəbiyyatını dərinliklərinə qədər bilən Çernyayevskinin maarifçi obğırını "Dəli Kür" filmində də xalqımıza doğmadır. 14 ildən artıq Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinin inspektoru vəzifəsində çalışmış Çernyayevski azərbaycanlı tələbələrini dərslər problemini aradan qaldırmaq üçün "Vətən dili" adlı dərslə də hazırlayıb.

Firudin bəy Köçərli, Səfərəli bəy Vəlibəyov, Teymur bəy Bayrambəyov, Rəşid bəy Əfəndiyev, İsmayılğa Vəkilov, Məmmədəğa Şixlinski seminariyanın ilk tələbələri kimi tarixdə iş qoyurlar. Qoridə yandırılan maarifçilik məşəlinin işığı sonradan yüzlərlə tələbə yığır və onların arasında Nəriman Nərimanov, Süleyman Sani Axundov, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Müslüm Maqomayev... də olur...

Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinə ilk dəfə 32 nəfər qəbul edilib. Bunlardan 24 nəfəri Çernyayevski tərəfindən yerlərdən seçilərək seminariyaya dəvət olunur, qalanları isə öz arzuları ilə gəlirlər. Ümumiyyətlə, 40 illik fəaliyyəti dövründə Qori Seminariyası 300-ə yaxın gələcəyini müəllimini yetişdirir.

Qazaxda yazılan səhifə

Uzun illər Azərbaycan ziyalılarının məqsədi Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinin ölkəmizə köçürülməsi olub, amma bu istək hər çarşinlə rədd edilir. 1918-ci ildə Azərbaycanın müstəqillik qazan-

ması ilə bu problem də öz həllini tapır. Çar rejiminin dağılmasından adət-ənənəsini, məişətini, dil və ədəbiyyatını dərinliklərinə qədər bilən Çernyayevskinin maarifçi obğırını "Dəli Kür" filmində də xalqımıza doğmadır. 14 ildən artıq Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinin inspektoru vəzifəsində çalışmış Çernyayevski azərbaycanlı tələbələrini dərslər problemini aradan qaldırmaq üçün "Vətən dili" adlı dərslə də hazırlayıb.

Həmin vaxt Məşədi İbrahim adlı xeyriyyəçi Qazaxın mərkəzində yerləşən 17 otaqlı mülkünü Firudin bəy Köçərliyə hədiyyə edərək bildirdi ki, bu binada seminariya fəaliyyət göstərə bilər. Özü isə ömrünün sonuna qədər Qazax mahalının Kosalar kəndindəki beşotaqlı evində yaşayıb. Azərbaycanın milli təhsil sisteminin başlanğıc nöqtəsi olan seminariyanın açılışı 1918-ci il noyabrın 10-da baş tutur. 1920-ci ildə Qazax seminariyasının yanında qızlar üçün şöbə də açılır. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra seminariya işini davam etdirirdi, 1925-1959-cu illər ərzində Qazax Pedaqoji Texnikumu adı ilə fəaliyyət göstərirdi.

Tədqiqatçılar məlumat verir ki, 1918-1935-ci illərdə qədar seminariyanın 12 buraxılışı olub, buranı 658 müəllim bitirib. Onlardan 582-si oğlan, 66 nəfəri isə qız olub. 1935-ci ilə kimi məktəbdə 21 müəllim işləyib. Bu müəllimlərdən 16 nəfəri ali, 5 nəfəri isə orta təhsilli olub. Qazax Müəllimlər Seminariyası 40 illik fəaliyyəti dövründə 3 mindən çox müəllim hazırlayıb.

Qazax Müəllimlər Seminariyası Azərbaycanı milli təhsilin inkişafında böyük rol oynayan Qori

Müəllimlər Seminariyasının ənənəsini şəərəflə davam etdirib, xeyli sayda dəyərli ziyalı yetişdirib. Səməd Vurğun, Mehdi Hüseyn, Osman Sarıvöllü, İsmayıl Şıxlı, İlyas Əfəndiyev Qazax Müəllimlər Seminariyasının şöhrətli və xalqımızın taleyində özünəməxsus iz qoyan ziyallarıdır. 1999-cu ildə Ümummilli Lider Heydər Əliyev Qazax Müəllimlər Seminariyasının 80 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında göstəriş verib və bu məqsədlə təşkil olunmuş ümumrespublika elmi-praktiki konfransının iştirakçılarına təbrik məktubu ünvanlayıb.

Prezident İlham Əliyev 2018-ci il noyabrın 3-də Qazax Müəllimlər Seminariyasının 100, 2013-cü il fevralın 14-də isə Firudin bəy Köçərlinin 150 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında sərəncamlar imzalayıb.

Yeni nəfəs

1958-ci ildə fəaliyyəti dayandıraraq qapıları məzunların üzünə bağlanan, sinif otaqları qaranlıq qorq olan Qazax Müəllimlər Seminariyasına düz 64 ildən sonra - 2022-ci ildə ADA Universiteti tərəfindən yenidən əbədi həyat verilir.

Universitet Qazax Müəllimlər Seminariyasının tarixi binasının və onun maarifçi missiyasının bərpası təşəbbüsü ilə çıxış edir. Belə ki, 2021-ci ilin oktyabrında başlanılan bərpa işlərinə ADA Universiteti Fondu və onun tərəfdarları Heydər Əliyev Fondu, "NEQSOL Holding", Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi (İşəgötürənlər) Təşkilat-

ları Milli Konfederasiyası, "PMD Group" və Amerika Azərbaycan Cəmiyyəti cəlb olunub.

Qazax Müəllimlər Seminariyasının tarixi binasında 2022-ci ilin oktyabrından ADA Universiteti Qazax Mərkəzi fəaliyyət göstərir.

2022-2023-cü tədris ilindən mərkəzdə təhsillə bağlı iki magistr proqramı həyata keçirilib. Təhsil üzrə menecment, təlim və tədrisin təşkil metodikası üzrə proqramlarda 33 tələbə magistr dərəcəsi almaq üçün tədrisə cəlb olunub və birinci kursu bitirib.

Bu ildən dövlət idarəetməsi üzrə magistr proqramı da tədris ediləcək. ADA Qazax Mərkəzində təlim-tədris Azərbaycan dilində keçirilir. Qeyd edək ki, 2023-cü il avqustun 7-də Prezident İlham Əliyev Qazax Müəllimlər Seminariyası ADA Universiteti Qazax Mərkəzində yaradılan şəraitlə tanış olub.

"Bir müəllimin manifesti"

ADA Universiteti tərəfindən 2022-ci ildən etibarən müəllimlər üçün "Bir müəllimin manifesti" birillik üçmöhəlləli ixtisasartırma proqramı həyata keçirilir. Proqram çərçivəsində bölgələrdən müsahibə yolu ilə seçilmiş müəllim və direktorlar birinci mərhələdə Qazax Mərkəzində, ikinci mərhələdə ADA Universitetində, üçüncü mərhələdə isə ADA Vəşinqton Mərkəzində tədrisə cəlb olunurlar. Bu proqram vasitəsilə 2022-ci ildə 38, 2023-cü ildə isə 20 müəllim və məktəb direktoru ixtisasartırmaya cəlb edilib. Proqramın ilk 38 iştirakçısı arasında 4 nəfər seçilərək ADA Universitetinin Qazax Mərkəzində əməkdaş olaraq fəaliyyətə başlayıb. Bu proqramın əsas məqsədi seçilmiş təhsil işçilərini gücləndirilmiş ingilis dili dərslərinə cəlb etmə, inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sistemi ilə yaxından tanış olmaq məqsədilə Amerika məktəbləri ilə özəni təcrübə əlaqəsi yaratmaqdır.

Hazırda mərkəzdə fəaliyyət göstərən magistr proqramlarının tədrisinə ADA Universitetinin müəllim və professor heyəti cəlb olunub. Onlar mütəmadi olaraq Qazax şəhərinə ezam edirlər.

Ötən il ADA Qazax Mərkəzinin təşəbbüsü və təşkilatçılığı, Qarabağ Dirçəliş Fondu və Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəliyinin dəstəyi ilə məktəblilər arasında "Qarabağın bərpası şagirdlərin gözü ilə" şüarı altında "Azərbaycanın gənc qurucuları" adlı layihə həyata keçirilib. Bu, ölkə üzrə ilk layihə əsaslı öyrənmə olimpiadadır. Olimpiadada Bakı və Sumqayıt şəhərləri istisna olmaqla, Azərbaycanın 37 şəhər və rayonundan 735 şagird işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası və yenidən qurulması ilə bağlı layihələrini təqdim edib.

Tarixi missiya

Qazax Müəllimlər Seminariyasının varisi olan ADA Qazax Mərkəzi əsl vətəndaşlıq dəyərlərinə malik pedaqoqların yetişdirilməsi ənənəsini bərpa edir və onları global tədris təcrübəsi ilə gücləndirməklə regional müəllimin potensialını yüksəldir.

Tarixi missiya yerinə yetirən ADA Qazax Mərkəzi qarşısına qoyduğu məqsədləri bu cür sıralayıb: müəllimləri bilik və bacarıqlarla gücləndirməklə regionlarda təhsillə mükəmməlliyə nail olmaq. Müəllimlik səviyyəsini yüksəltmək, qabaqcıl təcrübəni bölüşmək və həmkarlarına də məktəblərdə, universitetlərdə qarşılıqlı olaraq hər hansı çətinliklərin öhdəsindən gəlməyə kömək etməklə müəllimlərin peşəsinə tökməyə çalışmaq. Şagirdlərinin və məktəblərinin uğurunu təmin etmək üçün sahəlik və məsuliyyət daşıyacaq yeni növ müəllimlər şəbəkəsinin yaradılması və bunun üçün ən yaxşı mükəmməllik modellərinin yaradılması.

ADA Qazax Mərkəzindən indiyədək 114 tələbə məzun olub. Hazırda burada 200-ə yaxın tələbə təhsil alır.

Qori Müəllimlər Seminariyasının bir əsrdən çox yaşlı olan tarixi yolu keçməklə yanaşı, xalqımızın qəlbini saçıdığı ziyası heç zaman sönmədi. Maarifimizin, mədəniyyətimizin inkişafında, anadillik məktəblərinin yaradılmasında, anadillik dərslərinin hazırlanmasında Qori Seminariyasının yetişdirdiyi müəllimlərin müstəsna xidmətləri oldu və onların xələfləri də bu işıqlı yola inamla irəlilədilər...

Düz 145 il əvvəl Qoridə yandırılan maarif məşəlini bu gün də qoruyanlar, onu sönməyə qoymayanlar var. Buna görə də həmin məşəlin ziyası sonsuzadək Azərbaycana nur saçmaqda davam edəcək.

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"

